

Van Huizen en Huisjes

Van Huizen en Huisjes

Kerstverhalen van Karst

Karst A. Berkenbosch

Noordboek

© 2019 Karst A. Berkenbosch | Noordboek

Omslagfoto: Marcel Schwartz
Boekverzorging: Nina Peckelsen

ISBN 978 90 5615 573 5
NUR 520 | 303

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Noordboek postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl

Noordboek is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

Voorwoord

Na een brainstormsessie met Kim Linse, de eigenaresse van hotel-restaurant Lunia in Oldeberkoop, werd in 2012 het idee geboren om samen een kerstwandeling te organiseren. De eerste wandeling liep over het natuurgebied De Delleboeren in Oldeberkoop en het aantal deelnemers was nog zo beperkt, dat we met z'n allen in de daar staande plaggenhut konden zitten. Daar vertelde ik ook mijn eerste kerstverhaal, dat ik van internet had geplukt. Ook mijn tweede kerstverhaal vond ik op internet. Omdat ik toen al wat moeite moest doen om een geschikt verhaal te vinden, besloot ik om er zelf een te bedenken. Als rode draad koos ik in elke provincie een plaats die eindigt op huizen. Voor elf provincies was dat geen probleem, al gebiedt de eerlijkheid mij te zeggen dat sommige plaatsen buurtschappen zijn en er twee bij zitten die wel op de kaart staan, maar geen plaatsnaambord hebben. In Zeeland bleek geen enkele plaats te eindigen op huizen, dus moest ik daar kiezen voor de buurtschap Dijkhuisjes.

In ieder geval bleken de zelfbedachte kerstverhalen een schot in de roos. Met hulp van Frans Wuijts van Stichting De Grijpvogel werd er vanaf 2014 zelfs een keurig boekwerkje van gemaakt, dat de deelnemers na afloop van de kerstwandeling meekregen. Dat is nu vijfmaal gebeurd en de belangstelling groeide. Ook mensen die niet mee konden lopen, kwamen naar de plaats waar ik mijn kerstverhaal ging vertellen en in 2018 konden we de mensen nauwelijks bergen. Omdat bij sommige deelnemers bekend was dat ik er ooit een boek van wilde maken, werd er steeds vaker gevraagd of het boek er al was. Het zal Kim Linse ongetwijfeld op het idee gebracht hebben om mij in 2019 te vragen de verhalen in boekvorm te laten verschijnen.

In het boek zijn naast de twaalf themaverhalen, ook nog drie losse verhalen opgenomen. Dat had meerdere redenen.

Het eerste verhaal in dit boek heeft alles te maken met mijn dorp Oldeberkoop en de persoon Sebald Godfried Manger Cats, die Huize Lunia (nu hotel-restaurant Lunia) in 1851 heeft laten bouwen. Deze oud-rechter heeft het in zijn leven niet altijd gemakkelijk gehad.

Het tweede verhaal ontstond spontaan, omdat ik getriggerd werd door een paar anekdotes uit de beide wereldoorlogen. Ze ontroerden me en voor ik het wist, had ik ze in een kerstverhaal verwerkt.

Het derde verhaal had meer een praktische reden. Omdat we in 2017 besloten de kerstwandeling in de Lendevallei te houden, kon ik het niet laten mijn kennis over die streek en over de bekende kunstschilder Rinny Siemonsma* in dat verhaal te verwerken.

De beide eerste verhalen zijn op historische feiten gebaseerd en in het derde verhaal zijn historische passages opgenomen. De rest is fantasie met onderwerpen die uit het leven zijn gegrepen. Daarbij is wel rekening gehouden met specifieke kenmerken van de verschillende plaatsen.

**De Iene is de Aandere niet* is een boek dat ik over Rinny heb mogen schrijven.

Karst A. Berkenbosch

Inhoudsopgave

1. De Engel	<i>Oldeberkoop/Wolvega</i>	8
2. Het Kompas	<i>Duitsland/VS</i>	18
3. Welbehagen	<i>Wolvega/Lendevallei</i>	25
4. Dakloos	<i>Apenhuizen • Overijssel</i>	33
5. Rancune	<i>Biddinghuizen • Flevoland</i>	39
6. Kerstboom	<i>Darhuizen • Utrecht</i>	44
7. Rijkdom	<i>Dijkhuisjes • Zeeland</i>	51
8. Licht	<i>Enkhuizen • Noord-Holland</i>	58
9. Argwaan	<i>Hedikhuizen • Noord-Brabant</i>	65
10. Schaatsen	<i>Idskenhuizen • Friesland</i>	72
11. De Val	<i>Negenhuizen • Zuid-Holland</i>	79
12. Naastenliefde	<i>Sweikhuizen • Limburg</i>	88
13. Heimwee	<i>Uithuizen • Groningen</i>	96
14. Gevangen	<i>Veenhuizen • Drenthe</i>	101
15. De Hypotheek	<i>Voorthuizen • Gelderland</i>	106

1. De Engel

In zijn pas gebouwde huis in Oldeberkoop zit Sebald Godfried Manger Cats bij de open haard voor zich uit te staren. Hij is nog jong met zijn 26 jaren, maar heeft toch al een belangrijke functie gekregen: griffier van het kantongerecht in Oldeberkoop. En daar is hij best trots op. Hoewel het knapperende haardvuur de kamer heerlijk verwarmt en hij het zich met een glas wijn op de canapé gemakkelijk heeft gemaakt, voelt de jonge griffier zich niet gelukkig. Er ontbreekt nog iets in het huis. Nee, het zijn niet de bedienden, die zijn zo aardig als wat, maar het is het knagende gevoel dat de vrouw van wie hij houdt nog steeds niet zijn vrouw is. Al een paar jaar heeft hij contact met Riemke Lunia, maar van trouwen is het nog steeds niet gekomen. Ze heeft hem wel eens in vertrouwen verteld, dat haar vader eerst wil dat hij zich ergens gesetteld heeft en er dan over wil nadenken. Sebald gooit nog een paar blokken hout in de haard en terwijl de vlammen hoog oplaaien, besluit hij om het er op te wagen. Hij zal morgen naar haar toe gaan en dan zal hij haar vader vragen of hij met zijn dochter mag trouwen. Met een goede baan en een nieuw huis moet het lukken.

Nog maar net bij de vader van Riemke in Leeuwarden aangekomen, stelt hij na een korte begroeting de vraag die hem op de lippen brandt.

“Meneer Mulier, ik wil u vragen om de hand van uw dochter. Ik ben ... ”

Op dat moment steekt Gerrit Nicolaas de hand op en maant hem tot zwijgen. De stilte die volgt, is bijna ongemakkelijk, maar eindelijk begint vader Mulier te praten.

“Beste Sebald Godfried. Ik ... ”

Vader Mulier doet zijn ogen dicht en weer is het even hele-

maal stil. Sebald durft nauwelijks adem te halen en kijkt gespannen naar het gelaat van zijn hopelijk toekomstige schoonvader. Als Mulier zijn ogen weer opendoet, ziet Sebald dat hij tranen in zijn ogen heeft. Mulier kucht een keer, kijkt nog eens naar zijn dochter en naar Sebald en zegt: “Het is goed jongen. Het zal stil worden in huis, maar jij mag mijn geliefde dochter huwen. Ook mijn veel te vroeg overleden vrouw zou het hiermee eens zijn geweest. Ik stel voor dat we dat in juli doen. Het is nu winter en zo’n vrolijke dag verdient een zonniger aanblik.”

Sebald die met knikkende knieën het oordeel van vader Mulier heeft aangehoord, wil wel van de daken schreeuwen hoe gelukkig hij is, maar hij beheerst zich. Hij geeft vader Mulier de hand en bedankt hem voor het vertrouwen dat hij in hem stelt.

“Het lijkt me goed dat jullie je nu even terugtrekken in de serre,” zegt vader Mulier. “De kachel brandt er en dan kunnen jullie rustig een en ander bespreken. En nu steek ik een pijpje op.”

Riemke Lunia staat met een brede glimlach op een afstandje toe te kijken. Ze wenkt hem en samen verdwijnen ze in de serre. Daar valt de spanning van hun beiden af. Voorzichtig, maar niet minder gemeend, geven ze elkaar daar voor het eerst een kus. Na een diepe zucht zegt ze: “We gaan trouwen, Sebald. We gaan trouwen.”

“Ja, Riemke. Ik kan niet wachten tot het zover is. Het duurt nog wel een half jaar, maar vanaf nu kan ik mij verheugen op een leven met jou aan mijn zij.”

Hij slaat zijn armen om haar heen en geeft haar nogmaals een hartstochtelijke zoen.

Als hij haar eindelijk loslaat, zegt hij: “Wat heb ik hier lang naar uitgekeken, Riemke. Maar laten we nu maar wat dingen op een rijtje zetten.”

Als Sebald weer terug is in Oldeberkoop, loopt hij fluitend door zijn nieuwe huis. Lamkje, het keukenmeisje, kijkt hem ver-

wonderd aan. Als hij dat ziet, kan hij het niet laten om haar te vertellen dat hij gaat trouwen.

“Dat is prachtig meneer. Dan ga ik er vandaag een feestmaal van maken, want zo’n heugelijk feit moet gevierd worden.”

Als Sebald na een bezoek aan de paardenstallen de eetkamer binnenstapt, komt de geur van heerlijk gebraden vlees hem al tegemoet. Lamkje heeft bepaald niet stilgezeten. En ook al zit hij even later alleen te eten, het lijkt wel of het hem tien keer zo lekker smaakt als een paar dagen geleden. Als Lamkje met het dessert binnenkomt, trekt hij zijn portefeuille en legt een zilveren rijksdaalder voor haar neer. Met grote ogen ziet Lamkje wat haar baas doet.

“Die is voor jou, Lamkje. Dat heb je na deze heerlijke maaltijd wel verdiend.”

Met trillende handen pakt Lamkje de zilveren rijksdaalder aan. Een zilveren rijksdaalder. Daar moet ze met loon en verval (dat is de fooienpot van de gasten en leveranciers) meer dan een week voor werken. Stotterend bedankt ze meneer voor deze onverwachte fooi en loopt met een rood hoofd van opwinding de kamer uit.

De maanden daarna is Sebald regelmatig in Leeuwarden te vinden om met Riemke en haar vader te overleggen.

Maar helaas treft hem groot leed. Op 22 april overlijdt plotseling zijn moeder Dodonea Jacoba Bienema. Hevig geëmotioneerd staat Sebald een aantal dagen later met zijn toekomstige bruid bij het graf van zijn moeder. Hij schudt zijn hoofd als hij de kist ziet zakken en kan zijn tranen niet meer in bedwang houden. Op dat moment voelt hij de hand van Riemke op zijn rug. Ook zij heeft tranen in haar ogen, maar probeert hem ook nog te troosten. Hij kijkt haar dankbaar aan en als de ceremonie is afgelopen, geeft hij haar, in de beslotenheid van het rijtuig, op weg naar haar huis een zoen.

Na enige maanden van voorbereiding is het eindelijk 29 juli. In een mooie sjees met twee Friese paarden ervoor haalt Sebald zijn toekomstige echtgenote op. Samen rijden ze naar het fraaie stadhuis in Leeuwarden waar een van de wethouders, die optreedt als trouwambtenaar, hen al staat op te wachten. Even schiet Sebald de herinnering aan zijn moeder nog door het hoofd, maar al snel wordt hij opgenomen in de ceremonie die nu eenmaal bij een huwelijk hoort. Het feest na afloop komt een beetje langzaam op gang, maar als de glazen voor de zoveelste keer gevuld worden, overheerst ook bij hem het geluksgevoel. Die avond blijven ze nog overnachten bij de vader van Riemke.

De volgende dag gaan ze al vroeg op weg naar Oldeberkoop, waar ze in de loop van de middag aankomen. Het personeel staat hen al op te wachten en Lamkje heeft weer haar uiterste best gedaan om de maaltijd een feestelijk tintje te geven.

Na het eten wordt het verlangen naar de intimiteit van de slaapkamer hen te groot en nemen ze snel afscheid van het personeel. Het duurt dan ook niet lang of ze nemen elkaar liefdevol in de armen.

Al na een paar weken heeft Riemke haar draai in het prachtige nieuwe huis in Oldeberkoop gevonden. Nee, Oldeberkoop is geen Leeuwarden, maar Sebald is nog altijd smoorverliefd en het personeel is aardig. Ook met de paarden, zijn tweede grote liefde, gaat het voortreffelijk. Hij heeft er speciaal voor haar nog eentje bijgekocht. Een prachtig cadeau.

Rond kersttijd geeft Sebald het personeel opdracht het huis in kerststemming te brengen. Het mag wat kosten, want het is de eerste keer dat ze in hun eigen huis Kerst vieren. Zowel Sebald als Riemke kunnen zich er erg op verheugen. Als de kerstboom in huis staat, staat Riemke erop dat zij die versiert en niet het personeel. "Daar heb ik gewoon zin in," zegt ze en daar moet Sebald het mee

doen. Het wordt een haast letterlijk schitterende kerstboom. Als Riemke denkt dat ze klaar is, komt Sebald nog met een surprise: een prachtige kerstengel, symbool van liefde en bescherming. Als Riemke de engel op een mooie plaats in de kerstboom hangt, ziet Sebald het met een glimlach aan. Twee engelen denkt hij.

Op Eerste Kerstdag komen de beide vaders al vroeg in de middag op visite. In de mooi versierde kamer brandt de kachel en wordt het zelfs uitermate gezellig als Sebald na de thee een fles Château Haut-Brion ontkurkt. De vader van Sebald kan het niet laten hem zijn kennis over wijn duidelijk te maken.

“Een hele verbetering met vroeger, Sebald. Vroeger zat alle wijn in vaten en moesten we er tegen drinken om het niet te laten bederven. Met die moderne mondgeblazen flessen heb je dat probleem niet meer. Overigens een voortreffelijk wijntje, Sebald, deze Premier Cru uit de streek van Bordeaux.” Hij neemt nog een slok om daarna zijn pijp aan te steken.

Na de wijn rijdt Lamkje het door haar samengestelde kerstdiner op een roltafeltje de kamer in. Sebald ontkurkt een tweede fles en nadat de wijn is ingeschonken, gaat hij staan. Nog even refereert hij aan het verlies van zijn moeder: “Wat zou het mooi geweest zijn als ze er nu bij was.”

Hij kijkt daarbij naar zijn vader. Die knikt en zegt: “Dat zou mooi geweest zijn, jongen. Maar het heeft niet zo mogen zijn en het leven gaat door.” Hij is trots op zijn zoon en stelt tevreden vast dat Sebald nog steeds verliefd is op zijn mooie jonge vrouw. En aan de stralende uitdrukking van Riemke is te zien dat dat wederzijds is. Een gelukkig stel, denkt hij en brengt daarna een toast uit op het geluk van zijn zoon en schoondochter.

Het wordt mede door de wijn een uitermate gezellige avond. De tijd vliegt om en als de beide oudjes rond half tien gaan slapen,

blijven Riemke en Sebald nog even bij de open haard zitten. Ieder met z'n eigen gedachten.

Hoewel het nieuwe jaar 1853 zacht begint, is februari ongemeen koud en roert maart hevig met zijn koude staart. Het deert het jonge stel niet. De kachel brandt en ook het vuur van hun liefde heeft er niet onder te lijden. Het belooft dan ook een mooie zomer te worden. Helaas wordt hun geluk zwaar op de proef gesteld. Op vijf mei overlijdt de jongste zus van Riemke. Zowel Riemke als haar vader ondergaan het gelaten. Beiden zijn opgegroeid met de dood. Vader Gerrit was al op zevenjarige leeftijd wees, verloor al vroeg zijn vrouw en met het overlijden van zijn dochter Jacoba al zijn vierde kind. Ook voor Riemke is de dood een onderdeel van het leven.

Heel anders is dat voor Sebald. Als op 2 augustus plotseling vader Jentje komt te overlijden is hij maanden van slag. Hij heeft na de begrafenis dan ook alle liefde van Riemke nodig om er weer wat bovenop te komen. Het verdriet zit diep: binnen anderhalf jaar heeft hij zijn beide ouders verloren. Gelukkig overwint de liefde. En in november kan Riemke het niet langer ontkennen: ze is in blijde verwachting. Als ze het Sebald vertelt, is hij even stil. De deken van rouw, die tot dan zwaar op zijn schouders rustte, glijdt als bij toverslag van hem af. "In verwachting," zegt hij. "Wat een geluk." Hij neemt zijn vrouw in zijn armen en streelt haar haren. "Wat een geluk, Riemke. Dan zal ons gezin eindelijk compleet zijn."

"Compleet?" Riemke kijkt Sebald daarbij zo schalks aan dat hij spontaan in de lach schiet. Nog lachend door haar opmerking verlaat hij de kamer en gaat naar zijn paarden. Die kan hij het geheim wel vertellen, want hij moet het kwijt.

Sebald is van de een op de andere dag een ander mens geworden. Hij heeft de dood van zijn ouders achter zich gelaten en gaat

weer fluitend naar zijn werk. Riemke ziet het glimlachend aan en herinnert zich de woorden van vader Jentje: "Het leven gaat door."

Met de Kerst wordt de kerstboom weer opgetuigd en komt de vader van Riemke net als vorig jaar een nachtje over. Vader Mulier verbaast zich over zijn schoonzoon, die ogenschijnlijk totaal geen last meer heeft van de dood van zijn vader. Hij is vrolijk en schenkt met een glimlach de traditionele kerstwijn in. De glazen zijn nog maar net gevuld als Sebald aanstalten maakt wat te zeggen. Een beetje plechtig gaat hij staan.

"Beste schoonvader. De dood heeft ons het afgelopen jaar zwaar op de proef gesteld. Maar zoals mijn vader vorig jaar nog zei: het leven gaat door. En in dit geval mag u dat letterlijk opvatten, want we hebben een bijzondere verrassing voor u. U wordt volgend jaar opa." Na een korte stilte zegt vader Mulier: "Dat is na wat we hebben meegemaakt wel een heel mooi cadeau Sebald. Al moeten we natuurlijk nog even wachten voordat het uitgepakt wordt." Hij heft zijn glas. "Santé Sebald, santé Riemke en santé op mijn toekomstig kleinkind."

Na de Kerst gaat het snel. Riemke wordt almaar dikker en als het april is, zit ze puffend in een stoel. Ze is moe en is ook wel een beetje geschrokken van de mededeling van de dokter dat ze waarschijnlijk in verwachting is van een tweeling. Het maakt de zwangerschap extra spannend. Tweelingen worden vaak te vroeg geboren en het is dan altijd de vraag of het goed gaat.

Ook bij Riemke dient de bevalling zich te vroeg aan. Uitgerekend in juni, bevalt ze al op 14 mei van twee gezonde zoons. De opluchting is voelbaar in Huize Lunia. Over de namen hoeven ze niet lang na te denken. Daar zijn ze het direct over eens.

"De oudste noemen we Jentje en de jongste Gerrit Nicolaas.

Hebben we beide grootvaders in een keer vernoemd,” zegt Sebald als de dokter is verdwenen. Met een bleke glimlach hoort Riemke haar man aan. Ze is moe, vreselijk moe.

Het gaat niet goed met Riemke. Al snel na de geboorte hebben ze moeten besluiten om een min in te schakelen die het voeden van de beide jongens op zich neemt. Riemke is te zwak om dat zelf te doen. En ze wordt steeds zwakker. Als ze er ook nog hoge koorts bij krijgt, ligt ze te ijlen in bed. De dokter komt elke dag langs, maar ook hij slaagt er niet in het tij te keren. Op achteraf beschouwd een van de laatste dagen van haar leven zit Sebald bij zijn zwaar zieke vrouw. Hij maakt zich ernstig zorgen en probeert haar wat drinken te geven. Ze slaat de ogen naar hem op en neemt een klein slokje. Dan fluistert ze: “Het gaat niet goed, Sebald, het gaat niet goed. Pas je goed op de jongens. Ik ... ” Haar stem begeeft het en ze valt weg. Met een koud doekje veegt Sebald het zweet van haar voorhoofd. Het gaat niet goed. Nee, het gaat niet goed.

Op 8 juni 1854 sterft Riemke. Ze wordt begraven naast de kerk in Oldeberkoop. Om haar blijvend te herinneren, geeft hij het huis de naam Lunia, haar tweede naam, waar ze zo trots op was.

Met de Kerst besluit Sebald na enige aarzeling toch maar een kerstboom te plaatsen. De versiering doet hij er eigenhandig in. Als hij de kerstengel op wil hangen, aarzelt hij even: het beeld van Riemke, die met zoveel liefde de engel vorig jaar in de boom hing, staat hem plots weer helder voor de geest. En met een diepe zucht hangt hij de engel aan een van de takken. Riemke zou het ongetwijfeld zo gewild hebben. Als hij even later zijn jonge zoontjes de boom laat zien, ziet hij dat ze gefascineerd naar de engel kijken. Dat doet hem goed.

Als hij op Kerstavond 's avonds alleen in de serre zit en een glas wijn inschenkt, overdenkt hij zijn leven. Wat moet ik hier nog,

denkt hij. Lunia wordt zonder Riemke nooit meer het huis wat het was. Weliswaar heeft hij gesolliciteerd op de vacature voor kantonrechter in Oldeberkoop, maar veel vertrouwen dat hij daarvoor in aanmerking zal komen heeft hij niet. En dan ineens staat zijn besluit vast: ik ga de boel verkopen.

Het volgende jaar begint verrassend: Sebald Godfried Manger Cats wordt op 26 januari benoemd tot kantonrechter te Oldeberkoop. Hij is er trots op, al blijft hij bij zijn besluit om het huis te verkopen.

En zo geschiedt. In augustus overhandigt hij de sleutel aan de nieuwe eigenaar. Hijzelf heeft onderdak gevonden in Wolvega in het prachtige pand Lindenoord. Een nieuwe start in een nieuwe omgeving. Hij moet nu wel reizen naar zijn werk, maar omdat hij de voorbereidingen gewoon thuis kan doen, is dat geen probleem. Met de kinderen gaat het prima en als hij de kereltjes ziet, verdwijnt het nog altijd knagende gevoel van het verlies van Riemke en kan hij een gevoel van vreugde niet onderdrukken.

En wonderen bestaan. Hij had niet gedacht dat het ooit weer zou gebeuren, maar een paar jaar na het verlies van Riemke wordt Sebald verliefd op Adriana Elisabeth van Olden en op 3 augustus 1857 treden ze in het huwelijk. Hij is gelukkig met haar en ze schenkt hem nog drie kinderen: Als eerste Suzanna en een paar jaar later Sebald Godfried. Hij kon het niet laten om zichzelf te vernemen. Er wordt weer gelachen in Lindenoord en de Kerstdagen zijn als vanouds: Adriana versiert de kerstboom en als Adriana de piek op de boom plaatst, hangt Sebald als laatste de engel in de boom, als herinnering aan Riemke. Adriana begrijpt dat en Sebald is dankbaar dat ze dat begrijpt.

De jaren verstrijken in harmonie. Hij is gelukkig met zijn nieuwe vrouw, houdt van zijn werk en stelt zich zelfs beschikbaar voor de